

KIELEMME KÄYTÄNTÖ

Viestiä, viestintä, viestimet

Kun Jorma Toivainen muutama vuosi sitten toimitti suomeksi S. I. Hayakawan »Ajattelun ja toiminnan kieltä», keskustelimme useaan kertaan suomennoksen termipulmista. Ratkaisua tuntui vaativan varsinkin Hayakawan tuhka tiheään käyttämä *communication*. Tällä englannin sanalla ja sen vastineella monissa muissa kielissä on ainakin nykyään sekä 'liikenteen, kulkuyhteyksien' että 'henkisen kosketuksissaolon, tietoyhteyksien' merkitys. Suomessa *kommunikaatiota* ei ole kai koskaan käytetty 'kulkuyhteyksiä' merkitsevänä; paremman puutteessa se sitä vastoin oli käynyt yhä yleisemmäksi tuossa 'tietoyhteyksien' merkityksessään. Tuntui tarpeelliselta löytää sille sujuva yleisvastine tähänkin käyttöön. Joskus nähdyt *yhteydenpito* ja *kanssakäyminen* vaikuttivat turhan epämääräisiltä, sellaiset vastineet kuin *tiedotus, tiedonvälitys, tietojensiirto, tietoyhteys (-yhteydet)*, saati tekninen *tietoliikenne* taas liiankin määräisiltä — voivathan »kommunikaatiota» muissa kielissä olla paitsi varsinainen tietojen siirto myös vaikkapa tunteiden purkaminen lähimmäiselle tai sanokaamme musiikin vaellus eetterissä lähettäjältä vastaanottajalle. Päädyimme sanaan *viestintä*. Se onkin nopeasti vallannut alaa julkisessa sanassa, erityisesti kulttuuri- ja yhteiskuntakeskustelussa mutta osaksi myös teknisemmällä aloilla. Esimerkiksi »tietoliikennesatelliitteja» nä-

kee toisinaan jo nimitettävän *viestintä-satelliiteiksi* tai *viestintätekköiksi*.¹

Toivaisen kätevä keksintö oli, että »kommunikaatiovälinettä» voidaan vastaavasti sanoa *viestimeksi*. Varsinkin sellaisessa yhdyssanassa kuin *joukkoviestimet* (näihin asti yleisesti *massa-* tai *joukkotiedotusvälineet*) se tuntui osuvan kohdalleen — sitä suuremmalla syyllä, kun myös muissa kielissä on yhtä lyhyitä vastineita. »Joukkoviestimet» on esimerkiksi ruotsinnettuna lyhyesti *mass-media*, ja siihen sisältyvää *media*-sanaa näkee joskus tarjoteltavan jo suomeenkin; jossain liikelaatoksessa on äskettäisen lehti uutisen mukaan jopa erityinen »mediapäällikön» toimi. Aivan vaille käyttöä ei *viestinkään* ole jäänyt. Hiukan mutkitellen sanat toisinaan leviävät, niin kuin osoittaa seuraava sitaatti Maija-Liisa Heinin talviolympiakuvauksesta (Viikkosanomat 6/1968): »Kaiken kaikkiaan täällä [Grenoblessa] on suuria puitteita. Joku puhuu 3 000-päisestä joukkoviestinten — eikä ole hieno sana, olen oppinut sen Väinö Kirstinältä! — armeijasta, toinen 1,2 miljardin kisoista ja 800 000 vierasta —.»

Viestinnän ja *viestimen* kantaverbiksi, »kommunisoimisen» eli »kommunikoin» vastineeksi, on tietysti katsottava *viestiä*. Sitä Toivainen käyttelikin Hayakawan-suomennoksessaan: »Näillä merkeillä hän kykenee viestimään ihmisille,

¹ Ns. »tietoliikenteen» tärkeä erikoisala on *telekommunikaatio*, sähkömenetelmiä käyttävä viestintä (viestiminä puhelin, sähkölennätin, radio, televisio, kaukokirjoitin jne.). Tämä termi on ulkomailla käynyt yleiseksi; esimerkiksi Ranskassa voi panna merkille, että vanhoissa posti-, lennätin- ja puhelintoimipaikkojen kilvissä on teksti »Poste — télégraphe — téléphone», uudemmissa sitä vastoin »Poste — télécommunication». Suomesakin posti- ja lennätinviranomaiset näkyvät puhuvan *telealasta* tai *teletoimesta*, toisinaan taas — samaa tarkoittaen? — *pikatielotuksesta*. Sanasanaisea vieraskielisten esikuvien vastineena kävisi kai laatuun myös *televiestintä*.

jotka ovat hänen äänensä kuulumattomissa sekä ajallisesti että paikallisesti» (Ajattelun ja toiminnan kieli s. 26). Olimme hiukan epävarmoja siitä, kuinka hyvin tämä verbi kykenee pysymään erossa vanhemmasta *viestittää*-verbistä, joka varsinkin sotilaskielessä merkitsee 'jotakin viestivälinettä käyttäen toimittaa viesti lähettäjältä vastaanottajalle' («Radioteitse viestitettävä käsky», NS). Aivan jyrkkähän *viestittämisen* ja kommunisoimista tarkoittavan *viestimisen* raja ei voi olla, vaikka käyttöön kyllä jää eroakin: *viestii*-verbi on usein intransitiivinen, *viestittää* tuskin; *viestiminen* on yhtä hyvin kaksi- kuin yksipuolinen tapahtuma, *viestittäminen* painottaa vain lähettäjän osutta; *viestiminen* ei ole välttämättä niin teknisluonteista kuin *viestittäminen* ainakin peruskäytössään on. Emme osanneet arvata, että yllätys tulee aivan toiselta taholta. *Vestimisen* sijasta ovat useat kirjoittajat näet ruvenneet käyttämään omatekoista verbiluomusta *viestintää*:

»Miksei kukaan muu soita, minä niin mielelläni juttelin ihmisten kanssa. *Viestintäisin*. Tuntisin oloni sähköiseksi.» (Hippolyta, HS 30. 10. 1966.)

»Ise kukin onkin joskus matkoistaan jutellut, — — mutta on ymmärrettävästi aivan toista *viestintää* omista vaiheistaan julkisesti ja onnistua vakuuttamaan niiden pätevydestä tai omaksuttavuudesta.» (Arto Kytöhonka, US 18. 12. 1966).

»Hän huomautti myös, ettei ensimmäiseltä tämänkaltaiselta seminaarilta voinutkaan odottaa konkreettisia tuloksia: 'Kun yhteistä kieltä on vaikea löytää, mutta molemmin puolin on vilpittöntä halua *viestintää*, joudutaan keskustelemaan abstraktioiden tasolla, koska se on helppoa.'» (Max Rand, HS 16. 7. 1967.)

»Lienau *viestinti* [sic!] mielipiteen säveltäjälle, joka vastasi: — —.» (Erik Tawaststjerna, Jean Sibelius II s. 270.)

Tällaiseen muodosteseen on tullu eräänlaista oikotietä teonnimen *viestintä*

pohjalta. Tapaus ei ole ensimmäinen laatuaan; jo aiemmin ovat jotkut *-nta*-johtimiset teonnimet pyrkineet tuottamaan samavartaloisia verbejä rinnalleen. Ainakin 1920-luvulta lähtien on musiikkiteieteessä käytetty termiä *nuotita*: *nuotitsen* 'merkitä nuottimerkeillä' («Nuotita kansansävelmä», NS), ja sitä vastavaksi teonnimeksi on luonnostaan sukeutunut *nuotinta* — vrt. *harkitsen* : *harkinta*, *merkitsen* : *merkintä*. Se on puolestaan johtanut uudisverbiin *nuotintaa*. Ensimmäinen poiminto tästä muodosteesta NS:n aineskokoelmissa sattuu olemaan itsestään Virittäjästä — samasta virkkeestä, jossa myös teonmmeä *nuotinta* on käytetty aivan asianmukaisesti:

»[Kansan-] Sävelmän *nuotintaminen* on tarkkuutensa vuoksi jo siksi pitkän ajan (ja niin monta sävelmän toistoa) vaativa työ, että se venyisi liian pitkäksi sekä esittäjän että merkitsijän kannalta katsoen, jos *nuotinnan* jälkeen vielä ryhdyttäisiin kirjoittamaan muistiin kuvausta henkilön käyttäytymistä koskevista havainnoista.» (Jorma Väänänen, Vir. 1937 s. 437.)

Kolmikymmenluvulta saakka ovat varsinkin musiikkikriitikot viljelleet verbiä *muodota* : *muotoan* 'antaa jollekin muoto, muotoilla, muodottaa' («Varmasti *muodottu* pianosonaatti», NS). Sen *teonnimijohdokseksi* on vuorostaan syntynyt *muodonta*, mallina sellaiset sinänsä hiukan poikkeukselliset johtosuhteet kuin *tarjota* : *tarjonta*, *hajota* : *hajonta* (vrt. tavalliseen tyyppiin *holhota* : *holhous*, *putota* : *putous*, *lingota* : »yhdedellä *linkouksella* kuivaatte niin ja niin paljon pyykkiä»). NS:n kokoelmissa on ensiesiintymä tästä *muodonnasta* vasta 1950-luvun alkupuolelta: » — — kuuluu solmu aukeni varhaisklassillisen muodonnan selkein kääntein itse sävellyksessä» (Heikki Aaltoila, US 7. 5. 1953). Nykyään se on lehtien kulttuuripalstoilla tavallinen, ja silloin tällöin näkee musiikki- ja kirjallisuusarvostelijain nyt käyttävän verbiä *muodontaa*, jonka synty on samanlainen kuin »viestintämisen» ja

»nuotintamisen». Verbi *muodontaa* on tosin kuulunut kieleen jo varhemminkin, mutta vain suppean erikoisalan käytös: jalkineen työstämisen erästä vaihetta tarkoittavana (esim. Kenkäteollisuuden sanasto v. 1928: *muodontaa* 'koputtaa, efterbanka, tillbanka'). Kriitikkojen harrastama »muodontaminen» on tästä kenkien muodontamisesta varmaan riippumatonta.

Vielä yksi samantapainen muodoste, tällä kertaa tosin vain pakinoitsijan leikkimielessä käyttämä: »Näiden lakien ulkopuolelle jää monta aikaisemmin eläkkeelle siirtynyttä — — mutta heidän asiansa otetaan myöhemmin käsiteltäväksi, Jaa, ilmeisesti sitten, kun meitä ei ole kuin kourallinen. Hyi, epäoikeudenmukaista *lainsäädäntelyä*.» (Ammattikasvatus 1967 s. 305.) »Säädäntely» kantaverbi *säädäntää* puuttuu, mutta kynää ovat taas olleet ohjaamassa sellaiset nomen acti ja nomen actionis -tapaukset kuin *lainsäädäntä*, *-säädäntö*.

Sananmuodostusopin tutkijalle tällaiset tapaukset ovat herkkupaloja. Kaksitavuisten nomini- ja verbikantojen sa-

muus, miten se eri tapauksissa selittyneekin, on suomessa tavallista: *sula* — *sula/a*, *kylmä* — *kylmä/ä*, *tuule* — *tuule/e*, *keksi* — *keksi/i*, *lohko* — *lohko/o*, *säilö* — *säilö/ö*, *vilkku* — *vilkku/u*, *synty* — *synty/y*. Useampitavuisissa johdoksissa vastaava ilmiö sitä vastoin on ani harvinaisen ja aina jollain tapaa sekundaari: *aukea* — *aukea/a*, *häpeä* — *häpeä/ä*, *ompele* — *ompele/e* (tästä tapauksesta ks. Hakulinen, SKRK³ s. 156). *-nta*-tapauksissa käyttöön tullut oikotie on nyt kartuttamassa tätä erikoista tapausryhmää, tuskin kuitenkaan eduksi johto-oppimme selvyydelle. Miltähän kuulostaisi, jos vaikka etsimistä ruvettaisiin saman kaavan mukaan sanomaan »etsintämiseksi» (vrt. *etsintä*), melomista »melontamiseksi» (vrt. *melonta*) ja harkitsemista »harkintamiseksi» (vrt. *harkinta*)? *Viestinnän*, *nuotinnan* ja *muodonnan* johtosuhte verbeihin *viestiä*, *nuotita* ja *muodota* on selvä ja totunnaisten mallien mukainen, eikä sitä kannata ruveta hämärtämään uusilla »viestintämisillä», »nuotintamisilla» ja »muodontamisilla».

TERHO ITKONEN